

Odlomek iz romana *Razpoke* Marka Uršiča,
ki izide pri Mladinski knjigi

Prastanje

Včasih se je Jonu zazdelo, da se je spomnil svojih prejšnjih življenj, a spomin je bil preveč zastrt s pajčolanom videza, da bi v njem našel odresujočo resnico.

Ko je odprl oči je zagledal razpoke, ki so kakor drobno tkana pajčevina prepredale omet obokanega stropa. Poskušal se je spomniti, ali so bile že včeraj tam, ali je že včeraj, ko je odprl oči, takole razmišljal o njih. Skušal se je spomniti, ali so že od nekad tam, pozabljene pajkove poti. Morda jih je že pred leti zarisal potres, ki je močno razmajal staro hišo, da je zadržtela od temeljev prav do vrha, da so njeni zidovi razpokali kot suha puščavska zemlja, od sonca izsušena prst, iz katere ob naslednjem dežju poženejo drobne bele cvetke in kričeči zublji trav. Ali pa potresa sploh ni bilo, odkar hiša stoji, kdo bi vedel; stvari začnejo ob svojem času razpadati, tudi spomini se razkrajajo z vsakim novim dnem. Človek sicer kar naprej upa, da ostaja tisto, kar je vredno-da-ostane, in ob pogledu na razpoke pričakuje, da se za zunanjo plastjo ometa skriva dragocena prastara freska, ki naj bi jo prav pozaba rešila pred uničenjem, toda verjetneje je, da spodaj ležijo še druga in tretja in četrta plast, vse prav tako obledele in nič sijajnejše od prve – obrabljen vzorec namesto svetlečih postav, žgana glina namesto glorijske višavah. In prah, prah...

Jon je vedel: tukaj pod zvonovi, ki vedno znova bijejo iste čase, in stolpi, ki strmijo v neskončno modro nebo, ni ničesar trdnega, gotovega – vsak glas ima nešteto odmevov, vsak žarek nešteto odseviv. Včasih se mu je zazdelo, da na svetu ni nikogar razen njega samega: da so vsi odmevi le različice njegovega glasu, vsi odsevi le različice njegove podobe.

Sončna lisa je svignila prek zglavja. Dvignil se je na komolcih in pogledal skoz okno: zunaj je sijalo lepo sončno jutro, valovje streh je segalo prav do obzidja, daleč zadaj so viseli oblaki nad puščavskimi hribi. Vse je bilo tako kot včeraj, morda tako kot zmeraj, tudi razpoke so že leta in leta na stropu, kakor v večini hiš te stare mestne četrti. S privajeno krettno je segel k budilki, da bi prehitel njeno zvonjenje, nato pa spet spustil glavo na blazino, v prastanje. Zazrl se je v črno luknjo svoje pravkar prebujene zavesti, skozi katero vodijo vse poti. – kam pojdem danes? se je vprašal: v katakombe čelnega režnja, v polžje zavite dupline sluha, čez hudičev most ali v angelski grad?

Iz prastanja greš lahko kamorkoli, vse je še pred tabo, čeprav se težko ubraniš skušnjave, da bi ostal kar v njem, da sploh ne bi šel nikamor, da bi pregnal vse podobe iz sanj, vse spomine minulih dni, in se hranil z lastnim golim ničem, ki nikoli ne premine. Toda to ne gre, kajti prastanje se tisti hip, ko nanj pomisliš, že izmakne, že sama misel nanj je nekakšna podoba, prazna sicer, a vendar podoba, morda celo spomin, iz katerega se potem rojevajo vse druge podobe, naključne in brez pravega reda: med vejami se prikaže znan obraz, lebdiš skozi razbitine zapuščenih ladij, vrtnec požira prašne delce, iz neizmerne daljave se blešči zvezda, slišiš šepetajoče besede, zvenijo ti tako domače in hkrati tako tuje, cvetje je veliko kakor drevje, zelene oči sijajo iz teme... Ah, saj ni da bi našteval, saj vse to mine in izgine nazaj v temo! Prastanje je obljuba, ki se nikoli ne izpolni, je opoj žametne črnine, ki se zavesti ves čas izmika in se nikoli ne izmakne. Kajti če bi se obljuba izpolnila, ne bi bilo več vrnitve in tudi rojstva ne. Zato je na prevesici noči in dneva, na robu prastanja, najbolje, da se znova, kakor vsako jutro, napotiš v svet skozi goščavo besed in stvari in duš tja do naslednjega jutra, ko bo spet vse tako kot včeraj, morda tako kot zmeraj, ko si otreš oči in si rečeš: Jon, za tabo je sen!

Med oddaljeno šumenje glasov z ulice se je zazdelo brenčanje žuželčjih kril. Na Jonovem obrazu je pristala muha, zamahnil je z roko, da jo prežene, in ob tej kretnji se je jasno zavedel, da je prestopil prag novega rojstva. Morda je rojstvo res samo eno, vendar pa se tistega nihče več ne spominja, vsi vemo le to, da se zbudimo v življenje vsakič znova.

– Kadar je Jon zjutraj lenaril v postelji, čakajoč na deseto, na uro odhoda v službo, je pogosto razmišljal o svojem raztrganem spominu. Odkar je pred dobrim letom prišel iz ustanove, se ni mogel več prav zbrati. To seveda ni pomenilo, da se je kdaj prej lahko, vendar mu je postajalo vse bolj jasno, da bo nekega dne moral zbrati svoje razpršene misli, svoja nepovezana dejanja, kakor pastir zbere ovce, ko se približuje večer. Tolažil se je z izgovorom, da drugi niso veliko na boljšem. Res je poznal le bolj malo ljudi, med njimi pa ni bilo nikogar, ki ne bi vsaj enkrat v življenju obiskal kake ustanove, bodisi prostovoljno ali prisilno; nekateri so morali tja celo večkrat na leto, kar preveč vsega se jim je nabralo v duši in niso več zmogli sami naprej. V mestu torej ni bilo nenavadno, da je Jonov spomin jasno in razločno segal le leto dni v preteklost, prejšnjih časov pa se je spominjal zelo blede in nepopolno. Če se je primerjal z drugimi, ga je vznemirjalo kvečjemu to, da je bila njegova želja po spominih iz časov pred ustanovo močnejša in vztrajnejša kot pri drugih.

stari spomini so se skušali na vsak način prebiti na površje, najpogosteje v sanjah, pa tudi na meji med dnevom in nočno, v somraku zavesti, ko so kakor zdavnaj ugasli vulkani grozili, da globoko zakopano žerjavico nekega dne znova bruhnejo na plan.

BESEDA AVTORJA

»Razpoke« so roman o spominu – o spominu na daljno prihodnost, ki se je zgodila v davni preteklosti. Gre torej za spomin na sedanost, kakor je rekel pesnik: »Čas sedanji in čas pretekli sta oba morda navzoča v času prihodnjem in čas prihodnji vsebovan v času preteklem. Če ves čas je večno navzoč, ves čas je neodkupljiv.« *Razpoke* so vezane v spomin kot bolečina ne celovitosti in hkrati kot obljuba, da pozaba nikoli ni dokončna. *Razpoke* so besede, ki režejo kontinuum večnega trajanja in evocirajo nenehno izmikajočo se točko čiste prisotnosti, nepreklicne sedanosti. Toda teh besed ne moremo razumeti niti v dobesednem niti v prenesenem ali simbolnem pomenu, temveč »neke vmes« – v tistem vmesnem prostoru med resničnostjo in fikcijo, kjer književnost živi in kamor ne seže nobena ideološka ali metafizična resnica. »Razpoke« se odpirajo iz želje po celovitosti in ne celovitem času, iz zazrtosti v tisto »prastanje, ki se nikoli ne izpolni, ves čas se izmika in se nikoli ne izmakne«. Tudi subjekt, ki govori,

osrednji junak zgodbe Jon je zaznamovan z različno, z ireduktibilnim razcepom. Ko sem svoj tekst ponovno bral, mi je prišlo na misel, da je že v ime Jon vpisana zev med 'jaz' in 'on', čeprav sem zanj že vseskozi vedel, iz nje pisal in zato brkone tudi izbral takšno ime za glavno osebo. To je seveda poenostavitev, kakor je poenostavitev vsaka razlaga ali komentar. Poenostavitev je tudi, če rečem, da Jon v romanu išče svojo pozabljeno preteklost ter iz drobcev, ki so mu na razpolago, skuša sestaviti svoj raztrgano življenjsko zgodbo, svoj spomin. Do obrata pride, ko mu zgodbo, ki naj bi bila njegova lastna, prebere iz uradnega dosjeja nekdo drug, namreč odvetnik na sodnem procesu. Kaj naj sploh počnem s takšno resnico o sebi, ki je zaokrožena v navidez celovito in nerazpokano zgodbo? se sprašuje Jon. Je odrešitev kje drugje? Onstran vidnega, onstran izrečenega, v slepeči svetlobi poslednjega trenutka? Morda takrat, ko »zbledijo vsi spomini, ko ostaja svetloba, brezmejna svetloba, samo še svetloba?« Morda.

MARKO URŠIČ